

EUROPESE COMMISSIE

Brussel, 19. 05. 2009
C(2009)4080

**Betreft: Steunmaatregel NN 21/2009 (ex N641/2008) - België
Federale steunmaatregel "Luchtvaart 2008-2013"**

Excellentie,

1. PROCEDURE

- (1) Bij schrijven van 17 december 2008, dat diezelfde dag nog door de Commissie onder nummer N 641/2008 is geregistreerd, hebben de Belgische autoriteiten de desbetreffende maatregel aangemeld. Naar aanleiding van het schrijven van de Commissie van 5 februari 2009 hebben de Belgische autoriteiten aanvullende gegevens medegedeeld bij brieven van 23 maart 2009 en 7 april 2009, welke diezelfde dag nog door de Commissie werden geregistreerd.
- (2) Op basis van de door de Belgische autoriteiten verstrekte gegevens is de Commissie van oordeel dat de maatregel onrechtmatige staatssteun vormt. Derhalve werd de zaak als een geval van niet aangemelde (NN) staatssteun beschouwd onder nummer NN 21/2009. Naar aanleiding van het schrijven van de Commissie van 16 april 2009 hebben de Belgische autoriteiten aanvullende gegevens medegedeeld bij brief van 27 april 2009, dat diezelfde dag door de Commissie werd geregistreerd.

2. BESCHRIJVING

2.1. Doelstelling

- (3) De Belgische autoriteiten wensen onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten in de luchtvaartsector te ondersteunen. Dit is het kader waarin de onderhavige steunregeling is aangemeld.

Zijne Excellentie de heer Karel DE GUCHT
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Karmelietenstraat 15
B - 1000 Brussel

- (4) Deze maatregel sluit aan bij de steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de luchtvaartindustrie C 27/2006¹, die door de Commissie in december 2006 is goedgekeurd.
- (5) De Belgische regering heeft na een aantal principiële stellingnames (in oktober 2005, maart 2007 en februari 2008) op 11 juli 2008 het besluit genomen om O&O&I-activiteiten in het kader van het luchtvaartprogramma te ondersteunen. Tijdens een bijeenkomst van de ministerraad op 13 juli 2008 zijn de financiële verplichtingen bevestigd.

2.2. Rechtsgrondslag, looptijd en middelen van de steunregeling

- (6) De rechtsgrondslag van de regeling is de *Mededeling aangaande de federale steunmaatregel "Luchtvaart 2008-2013"*. Deze mededeling zal in het Belgisch Staatsblad worden gepubliceerd. De steun wordt door de Belgische autoriteiten toegekend (via de Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie en via het Federaal Wetenschapsbeleid).
- (7) De regeling loopt af op 31 december 2013. Hoewel de steunregeling pas kan worden toegepast vanaf de datum dat zij door de Commissie is goedgekeurd, hebben de Belgische autoriteiten de Commissie ervan in kennis gesteld dat in januari 2009 een steunbedrag reeds gedeeltelijk is toegekend, dus na de aanmelding van de regeling maar vóór de goedkeuring ervan.
- (8) Het totale budget voor de hele periode wordt op 178 miljoen EUR geraamd.

2.3. Cumulering

- (9) In het kader van de onderhavige steunregeling is de cumulering van steun toegestaan. Elke begunstigde van de steun wordt contractueel verplicht elke aanvullende steun van de autoriteiten, een parastatale instelling, de Europese Gemeenschap of elke andere intergouvernementele organisatie aan de Belgische autoriteiten te melden. De Belgische Staat moet ervoor zorgen dat de Europese regelgeving correct wordt toegepast.
- (10) De Belgische autoriteiten bevestigen dat de O&O&I-steun niet kan worden gecumuleerd met *de-minimissteun* ten aanzien van dezelfde in aanmerking komende uitgaven om de in de overeenkomsten tussen de Belgische Staat en de begunstigde ondernemingen vastgestelde maximale steunintensiteiten te omzeilen.

2.4. Begunstigden

- (11) Zowel grote als kleine bedrijven die in om het even welke sector actief zijn, kunnen een beroep doen op de regeling. De steunregeling geldt voor het hele Belgische grondgebied. De regeling sluit ondernemingen in moeilijkheden in de zin van de communautaire richtsnoeren inzake reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden uit².
- (12) De Belgische autoriteiten ramen het aantal begunstigde ondernemingen op tussen 11 en 50 per jaar.

¹ PB L 90 van 30.3.2007, blz. 73.

² PB C 244 van 1.10.2004, blz. 2.

2.5. Subsidiabele activiteiten en kosten

- (13) Alleen projecten op het vlak van industrieel onderzoek of experimentele ontwikkeling kunnen in het kader van de ter beoordeling voorliggende maatregel voor steun in aanmerking komen. Projecten die betrekking hebben op de Airbus A350 XWB of de Airbus A380 zijn voorbeelden van projecten die in het kader van de ter beoordeling voorliggende regeling voor steun in aanmerking zouden kunnen komen.
- (14) De Belgische autoriteiten zullen steun toekennen na een grondig onderzoek van het projectvoorstel. Het Federaal Luchtvaartplatform onderzoekt de technische, economische en financiële aspecten van het project.
- (15) Onder *industrieel onderzoek* wordt verstaan: planmatig of kritisch onderzoek dat is gericht op het opdoen van nieuwe kennis en vaardigheden met het oog op de ontwikkeling van nieuwe producten, procedés of diensten, of om bestaande producten, procedés of diensten aanmerkelijk te verbeteren. Het omvat de vervaardiging van onderdelen van complexe systemen, die noodzakelijk zijn voor industrieel onderzoek, met name voor algemene validering van generieke technologieën, met uitzondering van prototypes als bedoeld in punt 16.
- (16) Onder *experimentele ontwikkeling* wordt verstaan: het verwerven, combineren, vormgeven en gebruiken van bestaande wetenschappelijke, technische, zakelijke en andere relevante kennis en vaardigheden voor plannen, schema's of ontwerpen van nieuwe, gewijzigde of verbeterde producten, procedés of diensten. Hieronder kan tevens de conceptuele formulering en het ontwerp van alternatieve producten, procedés of diensten worden verstaan. Deze activiteiten kunnen tevens het maken van ontwerpen, tekeningen, plannen en andere documentatie omvatten, mits zij niet voor commercieel gebruik zijn bestemd.

De ontwikkeling van commercieel bruikbare prototypes en proefprojecten valt eveneens onder experimentele ontwikkeling indien het prototype het commerciële eindproduct is en de productie ervan te duur is om alleen voor demonstratie- en validatiedoeleinden te worden gebruikt. Bij commercieel gebruik van demonstratie- of proefprojecten worden eventuele inkomsten die hieruit voortvloeien, op de in aanmerking komende kosten in mindering gebracht.

De kosten van de experimentele ontwikkeling en het testen van producten, procedés en diensten komen eveneens in aanmerking, voor zover deze niet voor industriële toepassing of commerciële exploitatie kunnen worden gebruikt of geschikt gemaakt.

Onder experimentele ontwikkeling wordt niet verstaan routinematige of periodieke wijziging van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen, diensten en andere courante werkzaamheden, zelfs indien deze wijzigingen verbeteringen kunnen inhouden.

- (17) Wanneer een project is samengesteld uit activiteiten die deel uitmaken van beide onderzoekscategorieën, moet duidelijk worden vermeld tot welke onderzoekscategorie elke activiteit behoort.
- (18) Subsidiabele uitgaven kunnen betrekking hebben op:

- a) de personeelskosten die de onderneming voor de uitvoering van het project heeft gemaakt en voor zover deze personeelsleden zich met het onderzoeksproject bezighouden;
- b) kosten van apparatuur en uitrusting voor zover en voor zolang zij voor de verwezenlijking van het onderzoeksproject worden gebruikt;
- c) de kosten van contractonderzoek, technische kennis en octrooien die tegen marktprijzen worden verworven of waarvoor een licentie wordt verleend, alsook de kosten voor consultancy en gelijkwaardige diensten die uitsluitend voor de onderzoeksactiviteiten worden gebruikt;
- d) extra algemene vaste kosten die rechtstreeks uit de verwezenlijking van het onderzoeksproject voortvloeien;
- e) andere exploitatiekosten, waaronder die voor materiaal, leveranties en dergelijke producten, die rechtstreeks uit de verwezenlijking van het project voortvloeien.

2.6. Middelen om op te treden

- (19) De steun aan O&O-projecten wordt toegekend in de vorm van terugbetaalbare voorschotten of terugbetaalbare subsidies (renteloos). De begunstigden van de steun kunnen vrij kiezen tussen beide soorten steun.
- (20) Voor beide soorten steun moet de steun worden terugbetaald in de mate dat succes werd behaald met het project. Bij een terugbetaalbare subsidie dient de steun renteloos te worden terugbetaald. Bij een terugbetaalbaar voorschot wordt voor een uitkomst die als succesvol geldt, het voorschot terugbetaald, vermeerderd met een rente die ten minste gelijk is aan het toepasselijke referentiepercentage zoals dat resulteert uit de toepassing van de mededeling van de Commissie over de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld³. In het geval van succes dat verder gaat dan hetgeen als succesvol werd omschreven ("eclatant succes"), eisen de Belgische autoriteiten extra vergoedingen bovenop de terugbetaling van het voorschot vermeerderd met de samengestelde rente.
- (21) Het succes van een project wordt bepaald op basis van de marktontwikkelingsprognoses op de datum van de toekenning van de steun. Er wordt ook een datum vastgesteld waarop het succes behaald zou moeten zijn. Het succes van een project hangt af van een aantal shipsets (het geheel van goederen en diensten dat noodzakelijk is voor de uitrusting van één vliegtuig en dat in het kader van het project wordt ontwikkeld).
- (22) Voor de beide soorten steun hebben de Belgische autoriteiten verschillende scenario's voor terugbetalingen opgesteld⁴.

³ PB C 14 van 19.1.2008, blz. 6.

⁴ Deze terugbetalingsscenario's stemmen overeen met die welke werden toegepast in het kader van de Belgische steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de luchtvaartindustrie (C 27/2006) en de beschikking van de Commissie van 6 december 2006 betreffende een door België ten uitvoer gelegde steunmaatregel ten gunste van Techspace Aero (PB L 90 van 30.3.2007, blz. 79).

- (23) Bij steun in de vorm van terugbetaalbare voorschotten, hebben de ondernemingen de keuze uit vijf scenario's voor terugbetaling:
- *Lineaire terugbetalingen met variabele of vaste rentelasten:* In het eerste geval bestaat de jaarlijkse terugbetaling uit de hoofdsom van het voorschot, vermeerderd met rente, verdeeld over het aantal verkopen die het succes bepalen. In het tweede geval bestaat de jaarlijkse terugbetaling uit een vast bedrag dat overeenkomt met de hoofdsom van het voorschot, verdeeld over het aantal verkopen die het succes bepalen en de gecumuleerde rente.
 - *Terugbetalingen in vijf trappen met vaste rentelasten:* De terugbetalingen evolueren getrapt. Er zijn vijf trappen die elk een vijfde van de verkopen van *shipsets* vertegenwoordigen die het succes bepalen. Wordt het programma middenin een "trap" onderbroken alvorens er succes is geboekt, dan verricht de onderneming een laatste terugbetaling evenredig aan het aantal stuks dat is verkocht sinds de laatste trap werd bereikt.
 - *Exponentiële terugbetalingen met vaste of variabele rentelasten:* Er zijn drie terugbetalingsfasen vastgesteld. De eerste fase komt overeen met het eerste derde deel van de verkopen. In de tweede fase, die met het tweede deel van eenderde van de verkopen overeenkomt, liggen de terug te betalen bedragen tweemaal zo hoog als in de eerste fase. In de derde fase, die met het derde deel van eenderde van de verkopen overeenkomt, liggen de terug te betalen bedragen driemaal zo hoog als in de eerste fase.
- (24) Bij steun in de vorm van terugbetaalbare subsidies kunnen de ondernemingen kiezen tussen drie scenario's voor terugbetalingen die overeenstemmen met die welke werden gebruikt voor de terugbetaling van terugbetaalbare voorschotten (zie overweging 23 van deze beschikking), maar dit zonder rente op de geleende bedragen.

2.7. Intensiteit van de steun

- (25) De basissteunintensiteit van de steun in de vorm van terugbetaalbare voorschotten bedraagt ten hoogste 60% van de subsidiabele kosten voor de fase van het industrieel onderzoek van het project en 40% van de subsidiabele kosten voor de experimentele-ontwikkelingsfase van het project.
- (26) De basissteunintensiteit van de steun in de vorm van terugbetaalbare subsidies bedraagt ten hoogste 50% van de subsidiabele kosten voor de fase van het industrieel onderzoek van het project en 25% van de subsidiabele kosten voor de experimentele-ontwikkelingsfase van het project.
- (27) Voor beide steuninstrumenten kan de basissteunintensiteit met de volgende procenten worden verhoogd:
- (a) wanneer aan kmo's⁵ steun wordt verleend, kan de steunintensiteit worden verhoogd met 10 procentpunt voor middelgrote en 20 procentpunt voor kleine ondernemingen;

⁵ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van de kleine en middelgrote ondernemingen (PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36).

- (b) wanneer het project daadwerkelijke samenwerking tussen ten minste twee onderling onafhankelijke ondernemingen behelst en aan de volgende voorwaarden is voldaan: 1) geen van de ondernemingen moet meer dan 70 % van de in aanmerking komende kosten van het samenwerkingsproject voor haar rekening nemen, 2) het project behelst samenwerking met ten minste één kmo of er is sprake van grensoverschrijdende samenwerking, d.w.z. dat de O&O-activiteiten in ten minste twee verschillende lidstaten plaatsvinden. In dit geval is een verhoging met 15 procentpunt mogelijk tot een maximumsteunintensiteit van 80 %.

2.8. Stimulerend effect

- (28) De Belgische autoriteiten bevestigen dat de O&O&I-activiteiten niet worden aangevat vooraleer de begunstigde bij de nationale autoriteiten een steunverzoek heeft ingediend.
- (29) De Belgische autoriteiten bevestigen dat zij voor de steun aan projecten van grote ondernemingen en van kmo's waarbij de steun een bedrag van 7,5 miljoen EUR overschrijdt, het stimulerend effect van de steun zullen aantonen door zich ten minste op een van de volgende maatstaven te baseren: verruiming van de projectomvang, uitbreiding van de reikwijdte, verhoging van de uitvoeringssnelheid van het project, stijging van de totale O&O&I-uitgaven. Andere maatstaven zoals de spillover naar andere sectoren zullen ook worden gebruikt om het stimulerend effect te beoordelen.
- (30) In de praktijk komt het erop neer dat de begunstigde onderneming bij de steunaanvraag wordt verzocht toelichting te verstrekken over deze punten. Voorafgaand aan de ondertekening van de overeenkomst voor de toekenning van de steun worden deze gegevens door het Luchtvaartplatform onderzocht en beoordeeld. Vervolgens worden deze gegevens tijdens het verloop van het project gecontroleerd.

2.9. Controle en toezeggingen

- (31) De Belgische autoriteiten verbinden zich ertoe:
- a) de Commissie, overeenkomstig punt 10.1.1 van het O&O&I-steunkader, jaarlijks een verslag over de tenuitvoerlegging van de onderhavige regeling mee te delen;
 - b) in het jaarlijks verslag uiteen te zetten hoe bij het verlenen van steun op grond van de onderhavige regeling aan de grote ondernemingen het criterium van het stimulerende effect van de steun in acht werd genomen;
 - c) de volledige tekst van de steunregeling, overeenkomstig punt 10.1.2 van het O&O&I-steunkader, op internet te publiceren op het volgende adres: <http://economie.fgov.be> en www.belspo.be. De regeling mag niet worden toegepast voordat de inlichtingen op het internet zijn bekendgemaakt;
 - d) overeenkomstig punt 10.1.3 van het O&O&I-steunkader aan de Commissie informatieformulieren te verstrekken en gedetailleerde dossiers over de steunverlening voor O&O&I-maatregelen bij te houden;
 - e) ingeval de onderneming andere steun heeft ontvangen ten aanzien waarvan de Commissie een terugvorderingsbevel heeft gegeven, de uitkering van elk steunbedrag dat in het kader van de aangemelde regeling aan een

onderneming wordt toegekend, op te schorten, totdat de onderneming deze steun heeft terugbetaald.

- (32) De Belgische autoriteiten hebben eveneens toegezegd overeenkomstig punt 7.1 van het steunkader steun individueel aan te melden, wanneer de steun een bedrag overschrijdt van:
- 10 miljoen EUR per onderneming en per project: indien het project overwegend industrieel onderzoek is;
 - 7,5 miljoen EUR per onderneming en per project: voor alle overige projecten.

3. BEOORDELING

3.1. Is er sprake van staatssteun?

- (33) De Commissie is nagegaan of er sprake is van staatssteun aan de begunstigde ondernemingen, in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag:
- de regeling is selectief, want de steun wordt op discretionaire basis door de Belgische autoriteiten verleend;
 - de regeling maakt gebruik van financiële middelen van de federale overheid, die staatsmiddelen vormen;
 - de regeling verleent de begunstigten een voordeel ten opzichte van hun concurrenten in de Europese Unie door bij te dragen aan hun O&O-uitgaven;
 - elke bedrijfstak kan in aanmerking komen voor de regeling. Bijgevolg kan de regeling het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig beïnvloeden.
- (34) Bijgevolg concludeert de Commissie dat de aan de ondernemingen verleende steun, staatssteun vormt.

3.2. Rechtmatigheid van de steun

- (35) De betrokken steunregeling is op 17 december 2008 aangemeld.
- (36) Uit de door de Belgische autoriteiten verstrekte gegevens blijkt dat de steun reeds gedeeltelijk aan een kmo is uitbetaald. De toegekende steun is gebaseerd op de in de betrokken steunregeling vastgestelde voorwaarden⁶.
- (37) De Belgische autoriteiten hebben dus voorafgaand aan de goedkeuring door de Commissie de desbetreffende steunregeling ten uitvoer gelegd en zijn dus hun verplichtingen uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag niet nagekomen. Het betreft hier dus onrechtmatige steun.

⁶ Een aanhangsel van wijziging van het contract zal niettemin getekend worden na goedkeuring van de betreffende steunregeling, om onder andere de onderneming het voordeel te geven van bepaalde verhogingen, zoals voorzien in punt 2.7 van deze beschikking.

- (38) De Commissie betreurt dat België zijn verplichtingen uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag niet is nagekomen door voorafgaand aan de goedkeuring door de Commissie de steunregeling ten uitvoer te leggen.
- (39) De Belgische autoriteiten hebben verklaard dat de aanmelding van het dossier vertraging heeft opgelopen door de politieke omstandigheden. Ondanks de principiële stellingnames vanaf oktober 2005 inzake de financiering van steun voor O&O&I-activiteiten heeft de Belgische regering slechts in juli 2008 een financieringsbesluit genomen. Deze termijnen benadelen de ondernemingen. Om te voorkomen dat de ondernemingen bovenmatig worden benadeeld, hebben de autoriteiten ermee ingestemd om voorafgaand aan de goedkeuring van de maatregel door de Commissie een deel van de steun toe te kennen aan een kmo.
- (40) De Belgische autoriteiten hebben evenwel bevestigd dat het ondertekende contract een clausule bevat waarin is bepaald dat de toegekende steun door de Belgische staat wordt teruggevorderd indien de Commissie de desbetreffende steun niet zou goedkeuren.
- (41) Aangezien de desbetreffende maatregel staatssteun vormt in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag, heeft de Commissie de verenigbaarheid van de maatregel onderzocht.

3.3. Verenigbaarheid van de steun

- (42) De Commissie heeft de verenigbaarheid van de aangemelde steunregeling beoordeeld op basis van de communautaire kaderregeling inzake staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie⁷ ("O&O&I-steunkader"). De aangemelde regeling voldoet aan alle noodzakelijke voorwaarden die in het O&O&I-steunkader zijn vastgesteld, met name:
- De subsidiabele activiteiten, namelijk de O&O-projecten, voldoen aan de in punt 5.1.1. van het O&O&I-steunkader vastgestelde voorwaarden (zie afdeling 2.5 van de beschikking).
 - De in aanmerking komende kosten, die in afdeling 2.5 van de beschikking worden beschreven, zijn vastgesteld overeenkomstig punt 5.1.4 van het O&O&I-steunkader.
 - De basissteunintensiteiten en de verhogingen zijn in overeenstemming met de voorwaarden van de punten 5.1.2, 5.1.3 en 5.1.5 van het O&O&I-steunkader (zie afdeling 2.7 van de beschikking).
 - De Belgische autoriteiten zullen ervoor zorgen dat de steun aan grote ondernemingen of aan kmo's, indien hij meer dan 7,5 miljoen EUR bedraagt, een stimulerend effect heeft, op basis van de in hoofdstuk 6 van het O&O&I-steunkader vastgestelde criteria (verruiming van de projectomvang, uitbreiding van de reikwijdte, verhoging van de uitvoeringssnelheid, stijging van de totale O&O&I-uitgaven, e.a.)

⁷ PB C 323 van 30.12.2006, blz. 1.

- De Belgische autoriteiten zullen de voorwaarden naleven die in punt 7.1 zijn vastgesteld met betrekking tot de individuele aanmelding van projecten waarvoor de steun een bepaald niveau overschrijdt (zie afdeling 2.9 van de beschikking).
- De Belgische autoriteiten verbinden zich ertoe ervoor te zorgen dat de regels inzake cumulering voldoen aan de in hoofdstuk 8 van het steunkader vastgestelde voorwaarden (zie afdeling 2.3 van de beschikking).
- De Belgische autoriteiten hebben toegezegd jaarlijkse verslagen te publiceren over de tenuitvoerlegging van de steunregeling, toegang te verlenen tot de volledige tekst van de steunregelingen en informatieformulieren op te stellen, overeenkomstig hoofdstuk 10 van het O&O&I-steunkader (zie afdeling 2.9 van de beschikking).

4. BESLUIT

- (43) Na onderzoek van de steunregeling heeft de Commissie besloten de steunmaatregel uit hoofde van artikel 87, lid 3, onder c), verenigbaar te verklaren met het EG-Verdrag.
- (44) Deze gunstige beoordeling houdt niettemin de verplichting in om de Commissie jaarlijks een verslag te doen toekomen over de tenuitvoerlegging van de regeling, haar eventuele aanpassingen aan de steunregeling te melden en elk onderzoekproject waarvan de kosten de hierboven vermelde drempels overschrijden, afzonderlijk aan te melden.

Ingeval deze brief vertrouwelijke gegevens mocht bevatten die niet mogen worden bekendgemaakt, wordt u verzocht de Commissie daarvan binnen vijftien werkdagen vanaf de ontvangst van dit schrijven in kennis te stellen. Ontvangt de Commissie binnen de vastgestelde termijn geen met redenen omkleed verzoek, dan neemt zij aan dat u instemt met mededeling aan derden en bekendmaking van de volledige tekst van dit schrijven in de authentieke taal op Internet: http://ec.europa.eu/community_law/state_aids/index.htm.

Dit verzoek dient bij aangetekend schrijven of bij faxbericht te worden gericht aan:

Europese Commissie
 Directoraat-generaal Concurrentie
 Griffie Staatssteun
 BE-1049 Brussel
 Fax: +32 22961242

Met bijzondere hoogachting,

Voor de Commissie

 Neelie KROES
 Lid van de Commissie